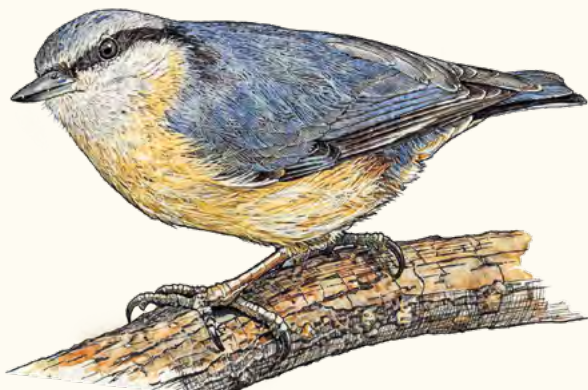

Robin Wall
Kimmerer

O stromech a ptácích

Jak nás
příroda
učí sdílet

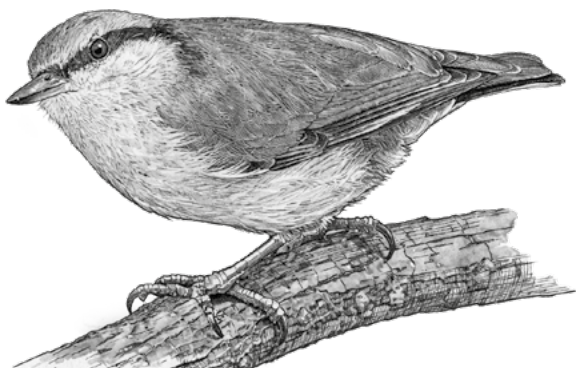

Robin Wall
Kimmerer

O stromech a ptácích

Jak nás
příroda
učí sdílet

The Serviceberry

Copyright © 2024 by Robin Wall Kimmerer

All rights reserved

Translation © Veronika Šílarová, 2026

Cover illustration © Michaela Klírová, 2026

Czech edition © GRADA Publishing, a.s., 2026

ISBN 978-80-271-6012-9

*Mým dobrým sousedům
Paulie a Edovi Drexlerovým*

***Veškerý
rozkvět je
vzájemný***

CHLADIVÝ DECH večera stéká z lesnatých kopců a pomalu rozhání denní žár. Spolu s ním přilétají ptáci, stejně dychtiví po osvěžení jako já. Slétají se v hejnu hlasů, které znějí jako smích – a i mně se chce stejně radostně smát spolu s nimi. Jsou všude kolem: brkoslavové, pěnkavy i záblesky duhového peří salašníka. Ještě nikdy jsem necítila takové spříznění se svým jmenovcem drozdem¹, jako když si teď oba dychtivě plníme ústa bobulemi a chichotáme se štěstím. Keře se prohýbají pod těžkými hrozny rudých, modrých a tmavě fialových plodů ve všech odstínech zralosti. Je jich tolik, že se dají sbírat po hrstech. Jsem ráda, že mám s sebou kbelík – už pěkně těžkne. Ptáci mají bříška nacpaná k prasknutí a možná ani sami nevědí, zda s takovou tíhou ještě vůbec vzlétnou.

¹ Drozd (angl. robin), křestní jméno autorky (pozn. red.).

Tato úžasná hojnost bobulí působí jako ryzí dar Země. Nic jsem neudělala – nezasloužila si je, nezaplatila, nenadřela se. Neexistuje žádná rovnice zásluh, která by vyjadřovala, že je mám dostat právě já. A přece tu jsou – spolu se sluncem a vzduchem, s ptáky a deštěm, který se už teď zvedá v bílých věžích vzdálených bouřkových mraků. Můžete jim říkat přírodní zdroje či ekosystémové služby, drozdi a já je ale známe jako dary. A s plnými ústy všichni pějeme své díky.

Má radost zčásti pramení z jejich nečekané přítomnosti. Nikdy by mě nenapadlo, že je budu moci sbírat právě tady. Místní původní muchovníky stromovité, *Amelanchier arborea*, mají drobné tvrdé plody, které bývají spíše suché, a jen vzácně se najde strom se sladkými bobulemi. To bohatství, které mám dnes v kbelíku, patří západnímu druhu muchovníku

olšolistému – *A. alnifolia*, známému také jako saskatoon –, jež zasadili moji sousedé, farmáři Paulie a Ed. Letos nese poprvé a rodí s nadšením, které se vyrovná tomu mému.

Saskatoon, červnová bobule, rybí keř, květ rybího tahu, cukrová švestka, sarvis, rozinkový strom, muchovník – to jsou jen některá z mnoha jmen, která *Amelanchier* má. Etnobotanici vědí, že čím více jmen rostlina nese, tím větší je její kulturní význam. Tento strom je milován pro své plody, pro léčivé použití i pro raný závoj květů, který při prvním náznaku jara bíle rozzáří okraje lesů. Muchovník je známý jako kalendářní rostlina, neboť se věrně řídí rytmem ročních období. Jeho květ je znamením, že půda rozmrzla. Podle lidových vyprávění to bývala doba, kdy se horské cesty stávaly sjízdnými pro kazatele, kteří přijížděli vést bohoslužby. Je také spolehlivým ukazatelem pro rybáře, že

placky² začínají táhnout proti proudu – nebo alespoň býval v časech, kdy byly řeky dostatečně čisté a prostupné, aby mohly hostit jejich tření.

Kalendářní rostliny jako muchovník jsou důležité pro sladění sezónních cyklů původních obyvatel, kteří se během roku pohybovali po svém území tam, kde byla právě dostupná potrava. Místo aby měnili krajinu k obrazu svému, přizpůsobovali se oni jí. Jíst v souladu s ročními dobami je způsob, jak vzdát hold hojnosti – vyrazíte za ní tehdy a tam, kde se objeví. Svět plný skladů potravin a supermarketů nám umožňuje mít cokoli, kdykoliv si zámáme. Nutíme jídlo, aby přišlo k nám za nemalé finanční a ekologické náklady, místo abychom přijímali to, co nám bylo dáno, v čase, který tomu náleží. Tyto muchovníky nebyly k ničemu přinuceny

² Placka (*Alosa*, angl. shad) je ryba z čeledi sledčovitých táhnoucí proti proudu řek v době, kdy kvete muchovník (pozn. red.).

a jejich uhlíková stopa je nulová. Možná proto chutnají tak dobře. Přicházejí jen v této roční době – pomíjivé doušky léta bez pachuti újmy.

Anglický název muchovníku – „serviceberry“ – nepochází ze slova „service“ (služba), ale z velmi staré podoby rodového jména z čeledi růžovitých „Sorbus“, které se v lidové výslovnosti proměnilo na „sarvis“ a posléze na „service“. Ačkoli název nevznikl podle jejího užitku, poskytuje tato rostlina nesčetné dary a služby – nejen lidem, ale i mnoha dalším obyvatelům planety. Podporuje biodiverzitu. Muchovník je oblíbenou pastvou pro jeleny a losy, je důležitým zdrojem raného pylu pro nově se líhnoucí hmyz a hostitelem housenek mnoha druhů motýlů – třeba otakárků, bělopásků, baboček či ostruháčků – a ptáků, kteří se v období hnízdění spoléhají na kalorie z jeho plodů.

Také lidé se spoléhali na tyto kalorie, zejména v tradiční stravě původních obyvatel. Muchovník byl klíčovou přísadou při přípravě pemmikanu. Sušené bobule se spolu se sušeným jelením nebo bizoním masem roztloukly na jemný prášek, smíchaly se s vyškvářeným tukem a nechaly ztuhnout do tvaru původních „energetických tyčinek“. Toto vysoce koncentrované trvanlivé jídlo poskytovalo plnohodnotnou výživu v obdobích hladu, bylo snadno přenosné a dalo se uschovat nebo nosit s sebou. Pemmikan se stal součástí tradiční obchodní ekonomiky, sofistikované místní i transkontinentální sítě, kterou putovaly životně důležité suroviny napříč ekosystémy a kulturami. Přebytečné kalorie z muchovníku bylo možné vyměnit za jiné zboží, jež nebylo v daném místě dostupné.

Muchovníky jsou součástí stravy původních obyvatel všude tam, kde rostou. Jsem členkou

národa Potawatomi, který patří k lidu Anišinábe v oblasti Velkých jezer. Na tradičních hostinách mi bylo dopřáno ochutnat sirupovité fialové kompoty, které probudily moje chuťové buňky i vzpomínky na toto prastaré jídlo mých předků.

V jazyce národa Potawatomi se mu říká *bozamin*, což je superlativ: ten nejlepší z plodů. Když jej cítím na jazyku, souhlasím se svými předky, že to jméno je pravdivé. Představte si ovoce, které chutná jako borůvka zkřížená s uspokojuvrou hutností jablka, s dotekem růžové vody a nepatrným křupnutím mandlově vonících semínek. Chutná úplně jinak než cokoliv, co nabízí supermarket: divoce, komplexně, s příchutí, kterou vaše tělo okamžitě rozpozná jako skutečné jídlo, po kterém touží. Skoro cítím, jak moje mitochondrie tančí radostí, když je jím.

Pro mě je na slově bozakmin nejdůležitější slabika „min“ – kořen označující „plod“. V potawatomštině se objevuje také ve slovech borůvka (*minán*), jahoda (*odemín*), malina (*mskadísmín*), dokonce i jablko (*mišísmín*), kuřice (*mandamin*) a planá rýže (*manomín*). Tato slabika odhaluje hlubší smysl, neboť je i kořenem slova „dar“. Když takto pojmenováváme rostliny, které nás tak štědře obdarovávají, poznáváme, že jsou to dary od našich rostlinných příbuzných, projev jejich štědrosti, péče a tvořivosti. Odborník na jazyk lidu Anišinábe James Vukelich učí, že tyto rostlinné dary jsou „projevem bezpodmínečné lásky, kterou rostliny chovají k lidem“. Rostliny nabízejí vše, co mají, komukoliv, kdo to potřebuje – jeho slovy „svatým i hříšníkům bez rozdílu“.

Nemohu se na ně vynadívat, na lesklé draho-kamy, které držím v dlani – a šeptem za ně dě-

kuji. V přítomnosti takových darů je vděčnost první, naprosto přirozenou reakcí. Vděčnost proudí k našim rostlinným předkům, k dešti, ke slunečnímu svitu a k oné zázračnosti keřů obsypaných sladkými sousty ve světě, který bývá i hořký.

Podle anišinábského pohledu na svět nejsou jako dary chápány jen plody, ale veškerá obživa, kterou země poskytuje, od ryb po otop. Vše, co nám umožňuje žít – proutí na košíky, léčivé kořeny, stromy, z jejichž těl stavíme své domovy, i papír na stránky našich knih –, to všechno pochází ze života bytostí více než lidských. A to platí vždy, ať už je sklízíme přímo z lesa, nebo zprostředkovaně z regálů obchodu – všechno pochází ze Země. Když o nich neuvažujeme jako o věcech, přírodních zdrojích nebo komoditách, ale jako o darech, proměňuje to náš vztah k celému přírodnímu světu.

O STROMECH A PTÁCÍCH

V tradiční anišinábské ekonomice je Země zdrojem veškerých plodů a služeb, které jsou rozdělovány formou výměny darů: jeden život je dán na podporu druhého. Důraz je kladen na prospěch lidí jako celku, nejen jednotlivce. Přijetí daru od Země je vždy spojeno s povinností sdílet, prokazovat úctu, oplácet a být vděčný – a to vám bude opakovaně připomínáno.

Taková vděčnost je mnohem víc než zdvořilé „děkuji“. Není to automatický rituál slušnosti, ale uznání dluhu, který vás přiměje se zastavit – a uvědomit si, že váš život je živen z těla Matky Země. Když mám prsty ulepené od šťávy z bobulí, připomíná mi to, že můj život závisí na životech jiných, bez nichž bych prostě neexistovala. Voda je život, jídlo je život, půda je život – a tyto životy se prostřednictvím dvojitého zázraku fotosyntézy a dýchání stávají naším životem. Vše, co k němu potřebujeme, k nám

proudí ze země. Nazývat ji Matkou Zemí není prázdnou metaforou. Jídlo v našich ústech je vláknem, které nás proplétá do vztahu zároveň duchovního i tělesného – naše těla jsou sycena a naše duše vyživovány pocitem sounáležitosti, což je ta nejdůležitější potrava. Na tyto plody nemám žádný nárok, a přesto tu jsou, v mém kbelíku, jako dar.

Kbelík červnových bobulí představuje stovky směn darů, které vedly až k mým prstům obarveným do modra: javory, které darovaly své listí půdě, nespočet bezobratlých živočichů a mikrobů, kteří si vyměňovali živiny a energii, aby vznikl humus, v němž mohlo semínko muchovníku zakořenit, brkoslav, který to semínko upustil, slunce, déšť, jarní mušky, které opylily květy, i farmář, jenž s láskou vložil sazenice do země. Všichni jsou součástí směny darů, díky níž každý dostane to, co potřebuje.

Mnohé původní národy, včetně mých anišinnábských příbuzných a irokézských³ sousedů, zdědily to, čemu se říká „kultura vděčnosti“, kde je způsob života založen na uznání a odpovědnosti za pozemské dary, ať už v obřadním, nebo praktickém smyslu. Naše nejstarší příběhy nás učí, že pokud nedáme najevo vděčnost, znevážíme dar – a to s sebou nese vážné následky. Pokud neprojevíte úctu bobrům a vezmete si jich příliš mnoho, odejdou. Pokud budete plýtvat kukuřicí, budete mít hlad.

Vyjmenovávání darů, které jste dostali, vytváří pocit hojnosti – vědomí, že už teď máte vše, co potřebujete. Uvědomit si, že „máme dost“, je v ekonomice, která nás pobízí k neustále větší spotřebě, radikálním činem. Výzkumy ukazují, že na planetě je dostatek kalorií k nasycení všech osmi miliard lidí. A přesto lidé hladoví. Před-

³Vlastním jménem Haudenosaunee (čti Hodinošóní). (Pozn. red.)

stavte si, co by se stalo, kdybychom si všichni brali jen tolik, kolik potřebujeme, a ne mnohem víc než svůj podíl. Bohatství a jistota, po nichž tolik toužíme, by mohly být naplněny prostým sdílením toho, co máme. Ekopsychologové prokázali, že praxe vděčnosti zpomaluje hyperkonzumní chování. Vztahy vyživované myšlenkou daru zmenšují náš pocit nedostatku a chtění. V prostředí dostatku náš hlad po „stále více“ ustupuje a bereme si jen to, co opravdu potřebujeme – z úcty ke štědrosti dárce. Klimatická katastrofa a úbytek biodiverzity jsou následky toho, že si lidé chtějí brát bez omezení. Mohlo by součástí řešení být pěstování vděčnosti?

Paulie je překvapená, že tyto bobule znám, protože pro většinu lidí v okolí jsou novinkou. Jako sběračka jsem zvyklá následovat hlasy brkoslavů, jen abych nakonec našla neuspokojivou hrstku plodů muchovníku, kterou mi ne-

chali. Nikdy jsem neviděla takovou úrodu jako zde, kde muchovníky vysadila má kamarádka. Když se dozvěděla, že jsou pro nás důležitou kulturní plodinou, nadchlo ji to a vidím, jak moje radost povznáší i ji.

Pokud je naší první reakcí na dar vděčnost, pak tou druhou je vzájemnost: darovat něco na oplátku. Co bych mohla já dát těmto rostlinám za jejich štědrost? Mohla bych jim poděkovat přímo – vypletem plevle, donesením vody nebo písni díků, která vyšle mou vděčnost po větru. Mohla bych vytvořit útočiště pro samotářské včely, které tyto plody opylily. Nebo bych mohla jednat nepřímou – třeba věnovat dar místnímu pozemkovému fondu, aby se uchovalo více stanovišť pro ty, kdo nám dávají své dary, promluvit na veřejném slyšení o využití půdy nebo tvořit umění, které zve druhé do kruhu vzájemnosti. Mohla bych snížit svou

uhlíkovou stopu, volit ve prospěch zdravé krajiny, zasazovat se o ochranu zemědělské půdy, změnit svůj jídelníček, sušit prádlo na slunci. Žijeme v době, kdy záleží na každé volbě.

Vděčnost a vzájemnost jsou měnou ekonomiky daru – a mají pozoruhodnou vlastnost: s každou výměnou se násobí, jak přecházejí z ruky do ruky, jejich energie se koncentruje. Jsou skutečně obnovitelným zdrojem.

Dokážeme si představit lidskou ekonomiku, jejíž měna by napodobovala proudění darů od Matky Země? Měnu darů?

Ráda bych upřesnila, co chci říci, když hovořím o vzájemnosti jako o vztahu. Nemám na mysli dvoustrannou výměnu, při níž vznikne závazek, který lze následně splatit „protislužbou“. Myslím tím udržovat dar v pohybu tak, aby byl otevře-

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***O stromech a ptácích***.
Pokud se Vám ukáзка líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.